



โครงสร้างของคำเรียกสีในสิ่งแวดล้อมภูเขา

Color Terms Structure in Mountain Environment

เพ็ญประภา จุมมาลี¹

Penprapa Chummalee

E-mail: penprapa.sin@kkumail.com

รัตนา จันทรเทาว์²

Rattana Chanthao

Received: November 18, 2024

Revised: May 2, 2025

Accepted: May 7, 2025

¹นักศึกษานิพนธ์เอก สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Ph.D. Candidate in Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kean University

²รองศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Associate Professor, Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

บทคัดย่อ

ภาษามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ผู้คนจะใช้คำศัพท์ที่มาจากภาษาเพื่ออธิบายความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ คำเรียกสิ่งมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและความซับซ้อนของสังคมวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างคำเรียกสิ่งไม่พื้นฐานที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในบริบทภูเขา โดยใช้แนวคิดการคัดเลือกข้อมูล คำเรียกสิ่งไม่พื้นฐานของ Berlin & Kay (1969) และ Kay (1975) เครื่องมือการเก็บคำเรียกสิ่งนำมาจากแผ่นสีของ RAL K7 CLASSIC (2021) จำนวน 93 แผ่นสี เพื่อนำไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาหลักจำนวน 4 คน อายุระหว่าง 40-50 ปี ในพื้นที่วิจัยคือเทือกเขาภูเขียว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ วิเคราะห์คำเรียกสิ่งตามแนวคิดภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรมของ Bucholtz and Hall (2005, 2008) และ Hodges (2015) งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า คำเรียกสิ่งไม่พื้นฐานมีจำนวน 372 คำ ทุกคำต้องปรากฏคำขยายเสมอ โดยคำขยายเหล่านั้นจะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในบริบทภูเขาโดยเฉพาะพืช โครงสร้างคำเรียกสิ่งไม่พื้นฐาน มีทั้งหมด 26 โครงสร้าง จัดเป็นกลุ่มโครงสร้างได้ 7 โครงสร้าง โครงสร้างที่พบมากที่สุด คือ โครงสร้างกลุ่มที่ 1 ได้แก่ โครงสร้าง สี+ (คำขยาย+คำหลัก) จำนวน 95 สี (25.54%) รองลงมา คือ สี+(คำหลัก+คำขยาย) จำนวน 91 สี (24.46%) และ สี+(คำขยายหลัก) จำนวน 74 สี (19.89%) ความซับซ้อนของโครงสร้างคำเรียกสิ่งไม่พื้นฐานที่หลากหลายสะท้อนให้เห็นการมองโลก ที่ละเอียดและซับซ้อนซึ่งเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากภูเขา แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ปัจจัยลักษณะภูมิศาสตร์และการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์มีความสัมพันธ์กับคำเรียกสิ่งไม่พื้นฐาน ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นแบบการวิเคราะห์คำเรียกสิ่งในสิ่งแวดล้อมประเภทอื่นได้

คำสำคัญ: คำเรียกสิ่งไม่พื้นฐาน โครงสร้างคำเรียกสิ่ง สิ่งแวดล้อมภูเขา ภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรม

Abstract

Language is closely linked to society, culture, and the environment. People use words from their language to describe things in their cultural and environmental context. Color terms are closely related to both the environment and the complexity of the culture of the speakers. This study aims to analyze the structure of non-basic color terms in relation to the environment within a mountain context, using the data selection framework for non-basic color terms proposed by Berlin & Kay (1969) and Kay (1975). The color terms were collected using the RAL K7 CLASSIC (2021) color sheets, comprising 93 colors, and interviews with four native speakers aged between 40 and 50 in the research area of the Phu Khiao Mountain Range, Kaset Sombun District, Chaiyaphum Province. The analysis followed the sociocultural linguistics framework of Bucholtz and Hall (2005, 2008) and Hodges (2015). This research employed a qualitative approach and presented the findings in a descriptive analytical format. The results indicated that 372 non-basic color terms were identified, with each term always accompanied by a modifier. These modifiers were closely related to the mountain environment, particularly to local plants. The structure of the non-basic color terms consisted of 26 distinct patterns, which were categorized into 7 structural groups. The most common structure was Group 1, which included the pattern "Color + (modifier + base term)" with 95 terms (25.54%), followed by "Color + (base term + modifier)" with 91 terms (24.46%), and "Color + (primary modifier)" with 74 terms (19.89%). The complexity of these non-basic color term structures reflected a detailed and intricate worldview that connected with the community's ways

of life and culture, as well as the utilization of the mountain environment. These findings demonstrated that geographical factors and the use of environmental resources were closely related to non-basic color terms. The results of this study can be used as a framework for analyzing color terms in other environmental contexts.

Keywords: non-basic color term, color term structure, mountain environment context, sociocultural linguistics

บทนำ

การศึกษาคำเรียกสีจากงานวิจัยของ Berlin and Kay (1969) โดยค้นหาคำเรียกสีจาก 20 ภาษาทั่วโลก พบว่า ผู้พูดภาษาต่าง ๆ จำแนกและเรียกชื่อสีในกลุ่มสีพื้นฐานแตกต่างกันไปทั้ง 11 สี ได้แก่ สีขาว ดำ แดง เขียว เหลือง น้ำเงิน น้ำตาล ม่วง ชมพู ส้ม และเทา อีกทั้งจำนวนคำเรียกสีพื้นฐานมีความสัมพันธ์กับความซับซ้อนของรูปแบบวิถีวัฒนธรรม และ Kay (1975) ได้ค้นพบหาคำเรียกสีเขียวมักรวมสีน้ำเงินเข้าไปด้วย เขาจึงเสนอให้ใช้คำว่า “GRUE” ซึ่งเป็นคำเรียกสีพื้นฐานที่ครอบคลุมสี “green” และ “blue” เพื่อใช้เป็นคำเรียกแทนสีเขียวซึ่งรวมสีน้ำเงินที่ปรากฏในบางภาษา

การศึกษาคำเรียกสีของ Berlin and Kay (1969) ที่เผยแพร่ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ข้างต้น ทำให้เกิดการศึกษาคำเรียกสีในภาษาต่าง ๆ อย่างกว้างขวางรวมทั้งในประเทศไทย โดยช่วง 40 ปีที่ผ่านมางานวิจัยคำเรียกสีในประเทศไทยยังคงให้ความสำคัญกับคำเรียกสีไม่พื้นฐาน ตามแนวคิดของ Kay (1975) คำเรียกสีไม่พื้นฐานมักจะมีคำขยายเพิ่มเติมจากคำเรียกสีพื้นฐาน คำขยายเหล่านี้มักจะมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คน งานวิจัยคำเรียกสีของนักวิชาการไทยหลายเรื่องดังเช่น งานวิจัยของ Aroonroek (2021); Kaewjungate (2019); Kiatyuddhajati (2021); Nakasakul (1985); Rodsap (2014); Siriphan (2011); Taibanguai and Srichampa (2022) ต่างอธิบายว่า ผู้คนมีวิธีสร้างคำเรียกสีโดยการนำธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวมาใช้เป็นคำเรียกสี ได้แก่ สีของดอกไม้ เช่น สีดอกตะแบก

สืดอกอัญชัน สืดอกบานเย็น สืดอกเลา สีของผลไม้ เช่น สีลูกหว่า สีลูกพิกุล สีหมากสุก สีของขงกิน เช่น สีน้ำผึ้ง สีกะปิ สีของสิ่งของ เช่น สีอิฐ สีปูน สีของส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ เช่น สีงาช้าง สีปีกแมลงทับ สีของแร่และรัตนชาติ เช่น สีทับทิม สีมรกต สีของธรรมชาติ เช่น สีฟ้า สีโคลน สีน้ำไหล สีเมฆ สีจันทร์ สีดินแดง เป็นต้น ข้อมูลคำเรียกสีจึงเป็นหลักฐานทางภาษาที่แสดงให้เห็นว่า คำเรียกสีมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว

การสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐานที่เปรียบเทียบจากธรรมชาตินี้ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์และการรับรู้หรือมโนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของผู้คน ดังที่ Prasithrathsint (1995) ได้กล่าวว่า คนไทยให้ความสำคัญต่อสีเขียวดังจะเห็นได้จากภาษาไทยมีการระบุสิ่งของที่เป็นสีเขียวมาก อีกทั้งสีเขียวเป็นสีที่มีเฉดสีมากที่สุดในตารางสีที่ใช้ในเมืองไทย และยังเป็นสีที่มีคำเรียกสีเฉพาะมากที่สุดด้วย เนื่องจากคนไทยอยู่ในประเทศที่เต็มไปด้วยต้นไม้ มีภูมิศาสตร์ที่เป็นภูเขา ป่าไม้ การตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับคำเรียกสีดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการสร้างคำเรียกสีและการรับรู้สีนั้นสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นลักษณะทางภูมิศาสตร์ในแต่ละพื้นที่ อย่างไรก็ตามงานวิจัยคำเรียกสีในประเทศไทยช่วง 40 ปีที่ผ่านมาแล้วยังไม่ปรากฏการวิจัยในบริบทสิ่งแวดล้อมที่อาจเป็นปัจจัยต่อคำเรียกสีและการรับรู้สีที่แตกต่างกัน ในขณะที่งานวิจัยในต่างประเทศได้มีการศึกษาคำเรียกสีในหลายมุมมองและอธิบายความสัมพันธ์ของคำเรียกสีกับลักษณะทางภูมิศาสตร์หรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ผู้ใช้ภาษาอาศัยอยู่

งานวิจัยในต่างประเทศในศตวรรษที่ 21 เริ่มให้ความสำคัญกับการค้นหาคำเรียกสีที่สัมพันธ์กับบริบทสิ่งแวดล้อม เพื่อแสดงให้เห็นว่าภาษากับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์ต่อกัน ผู้คนจะใช้คำศัพท์ที่มาจากภาษาเพื่ออธิบายความหมายของสิ่งต่าง ๆ หลักฐานที่เห็นได้ชัดคือการอธิบายลักษณะของสี คนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกันอาจจะมองเห็นสีหรือรับรู้สีเดียวกันแตกต่างกัน Josserand, Meeussen, Majid and Dediu (2021) ได้กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมมีส่วนกำหนดคำเรียกสีและมุมมองการรับรู้สี นอกจากนี้พวกเขาเสนอว่า การแปรในแต่ละภาษาจะต้องตั้งอยู่บนความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม นิเวศสิ่งมีชีวิต และสภาพแวดล้อมของพวกเขาเท่านั้น

งานวิจัยของ Fortescue (2016) เป็นการค้นหาคำเรียกสีของผู้พูดภาษาต่าง ๆ ในทวีปอาร์กติก และพบว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพในทวีปอาร์กติกมีความสำคัญต่อการกำหนดคำเรียกสี ได้แก่ สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน สัตว์ สภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาน้ำแข็งปกคลุมด้วยหิมะ และสภาพภูมิอากาศที่หนาวเย็นตลอดทั้งปี เช่น ‘qat^əR-’ หมายถึง “ขาวหรือซีด” อ้างถึง “จิ้งจอกขาว” “หมีขั้วโลก” “เสื้อผ้าสีขาว” “สภาพอากาศที่ขาวโพลน” ‘qakuqtuq’ หมายถึง “วาชขาวหรือเบลูก้า” ‘qakurnaq’ หมายถึง “ขาวเกล็ดน้ำแข็งบนต้นไม้” ‘qalluq’ หมายถึง “หิมะในแสงแดด” เป็นต้น อีกทั้งยังมีงานวิจัยของ Twomey, Roberts, Brainard, and Plotkin (2021) ได้ค้นหาคำเรียกสีในภาษาต่าง ๆ จำนวน 130 ภาษา และอธิบายว่าหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้ภาษาทั่วโลกมีคำเรียกสีแตกต่างกัน คือ ความแตกต่างของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (geographic location) และชีวภูมิศาสตร์ท้องถิ่น (local biogeography) ของชุมชนทางภาษานั้น ๆ

นอกจากนี้ยังพบงานวิจัยคำเรียกสีที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับภาษาที่ปรากฏในสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกันที่มีอิทธิพลต่อการตั้งชื่อสถานที่ คือ งานวิจัยของ Purev, Tsend, Bazarjav, and Khishigsuren (2023) งานวิจัยนี้ทำให้เห็นมุมมองของคนมองโกเลียที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคที่แตกต่างกันผ่านการตั้งชื่อสถานที่ คำศัพท์ที่นำมาใช้ในการตั้งชื่อสถานที่อย่างแพร่หลาย ได้แก่ สีดำ สีขาว และสีแดง ชื่อสถานที่ในมองโกเลียส่วนใหญ่เป็นคำศัพท์ที่บอกลักษณะความละเอียดสีจากสีของขนสัตว์ซึ่งสัมพันธ์กับชาวมองโกเลียที่มีวิถีชีวิตการเลี้ยงสัตว์เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม อีกทั้งชาวมองโกเลียที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทะเลทรายและพื้นที่ทุ่งหญ้ากว้างใหญ่มีการตั้งชื่อสถานที่ด้วยคำศัพท์เกี่ยวข้องกับคำเรียกสีมากกว่าชาวมองโกเลียที่อาศัยอยู่ในลักษณะภูมิศาสตร์ที่เป็นหุบเขาและความลาดชัน ซึ่งคนกลุ่มนี้ตั้งชื่อสถานที่ด้วยการใช้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะภูมิศาสตร์

แนวทางการวิจัยคำเรียกสีในแต่ละภาษาได้พัฒนาให้เข้าไปสู่ความสัมพันธ์ในบริบทสิ่งแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา เนื่องจากการวิจัยเพื่อค้นหา

คำศัพท์คำเรียกก็ได้มีการศึกษาอย่างแพร่หลายแล้ว ขณะที่การวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกและบริบทสิ่งแวดล้อมขยายตัวเพิ่มจำนวนมากขึ้น นอกจากนี้ประเด็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคำเรียกกับบริบทสังคมวัฒนธรรมค่อย ๆ ได้รับการอธิบายเพิ่มขึ้นจากการกล่าวถึงคำเรียกที่ไม่พื้นฐาน ซึ่งคำเรียกที่ไม่พื้นฐานมักจะเชื่อมโยงกับโน้ตและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนร่วมด้วย ดังนั้นจากงานวิจัยหลายเรื่องข้างต้นจึงนำมาสู่ข้อสรุปได้ว่า “บริบทสิ่งแวดล้อม” (environmental context) เป็นปัจจัยที่มีผลต่อคำเรียกและการรับรู้ของมนุษย์ จึงเป็นแนวทางของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์โครงสร้างคำเรียกที่ไม่พื้นฐานในสิ่งแวดล้อมภูเขา เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกกับวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรมของชุมชนที่อาศัยแวดล้อมด้วยภูเขาที่มีผลต่อคำเรียกและการรับรู้คำเรียกอย่างไร

ประเทศไทยมีภูเขาปรากฏในทุกภูมิภาค อย่างไรก็ตาม การเลือกสิ่งแวดล้อมบริบทภูเขาในการวิจัยนี้จะพิจารณาจากความสมบูรณ์ของภูเขา และชุมชนแวดล้อมที่ยังคงมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมายาวนาน รวมถึงชาวบ้านยังมีวิถีชีวิตของสังคมและการดำรงวัฒนธรรมที่ยึดโยงอยู่กับบริบทสิ่งแวดล้อมของพวกเขา งานวิจัยนี้จึงเลือกพื้นที่วิจัยที่อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับจังหวัดเพชรบูรณ์ของภาคเหนือ เป็นภูเขาและป่าที่อุดมสมบูรณ์จึงสามารถเป็นตัวแทนพื้นที่วิจัยสิ่งแวดล้อมบริบทภูเขาของงานวิจัยนี้ได้ โดยได้คัดเลือกหมู่บ้านแก้งตาไส ตำบลโนนทอง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นตัวแทนชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและยังคงใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้และธรรมชาติในบริบทสิ่งแวดล้อมภูเขาภูเขาเขียว

แม้ว่างานวิจัยคำเรียกจะมีเผยแพร่จำนวนมาก อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ไม่มีความซ้ำซ้อนกับงานวิจัยที่ผ่านมา เพราะมุ่งอธิบายคำเรียกที่สัมพันธ์กับบริบทสิ่งแวดล้อมภูเขาเป็นหลัก นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้ในประเด็นคำเรียกในสังคมไทยที่ไข่มุมมองทางภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวทางใหม่ของการวิจัยคำเรียกในสังคมไทย กอปรกับงานวิจัยนี้อาจจะเป็นแนวทางการวิเคราะห์คำเรียกกับลักษณะสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์โครงสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐานในสิ่งแวดล้อมภูเขา เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกสีกับวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรมของชุมชนที่อาศัยแวดล้อมด้วยภูเขาที่มีผลต่อคำเรียกสีและการรับรู้คำเรียกสี

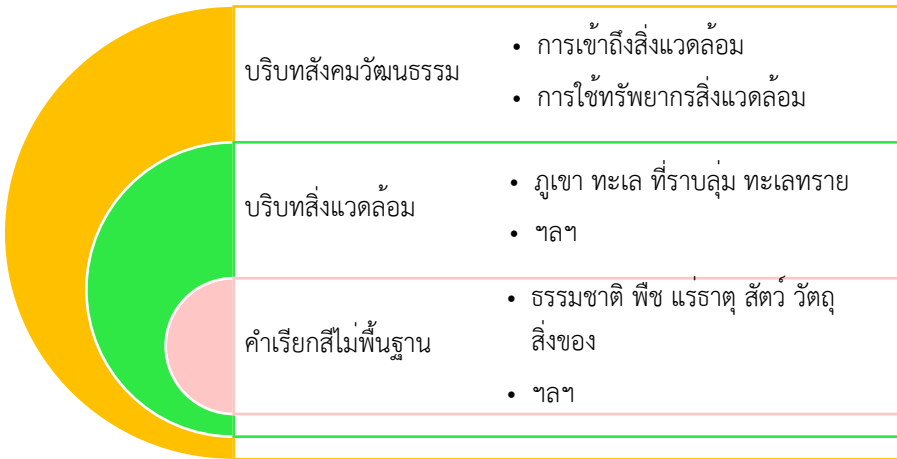
กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดคำเรียกสีในมุมมองภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรม เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกสีกับวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรมของชุมชนที่แวดล้อมด้วยภูเขา โดยใช้แนวคิดทางภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรม (sociocultural linguistic) ของ Bucholtz and Hall (2005, p. 591) พวกเขาได้เสนอว่า ภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรมสามารถเริ่มต้นจากการค้นหาลักษณะภาษาอัตลักษณ์ย่อยจากแต่ละบุคคลได้ ซึ่งภาษาของแต่ละบุคคลล้วนได้รับการหล่อหลอมจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การใช้คำเรียกสีจากผู้ออกภาษาจึงสามารถสะท้อนให้เห็นบริบทของสังคมวัฒนธรรมกลุ่มของพวกเขาตามไปด้วย

นอกจากนี้พวกเขายังอธิบายถึงการใช้ข้อมูลทางภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรมว่าเป็นแนวทางที่มีแหล่งข้อมูลทางภาษาที่หลากหลาย สามารถศึกษาได้ตั้งแต่ระดับเสียงพูดไปจนถึงโครงสร้างไวยากรณ์ มีระเบียบวิธีวิจัยและแนวคิดที่เป็นสหวิทยาการ เป็นสาขาที่กว้างขวางและครอบคลุมภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรม สอดคล้องกับ Hodges (2015, p. 1) ที่กล่าวว่าภาษาศาสตร์สังคมวัฒนธรรมเป็นสหวิทยาการทั้งการใช้แนวคิดทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลายซึ่งสัมพันธ์กับการใช้ภาษาของคนในสังคมในฐานะที่ภาษาเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม องค์ประกอบสำคัญของการวิจัยภาษาศาสตร์สังคมวัฒนธรรม คือลักษณะภาษาที่แตกต่างกันไปตามกลุ่มผู้ใช้ในสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้เขาได้เสนอแนวทางการศึกษาภาษาในหลายมุมมอง รวมทั้งด้านชาติพันธุ์วิทยา ภาษา และวัฒนธรรมว่าสามารถทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา

การวิจัยคำเรียกสีมีมาช่วงเวลาหนึ่งและต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แต่ผลของการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในด้านการเพิ่มพูนความรู้ทางภาษาศาสตร์ ในประเด็นคำเรียกสีและสามารถช่วยเติมเต็มงานวิจัยคำเรียกสีที่ยังคงมีช่องว่างอยู่ แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงคำเรียกสีไม่พื้นฐานและความสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมบ้างแล้ว แต่ยังไม่มีการมุ่งเน้นอธิบายและหาคำตอบในเชิงความสัมพันธ์ของคำเรียกสีไม่พื้นฐานกับสิ่งแวดล้อมภูเขา และไม่มีการประยุกต์ใช้แนวคิดภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรมเพื่ออธิบายปรากฏการณ์คำเรียกสีในสังคมวัฒนธรรมไทย งานวิจัยนี้จึงได้นำแนวคิดภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรมมาใช้อธิบายคำเรียกสีที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภูเขา ซึ่งหมายถึงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะและประเภทของสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในบริบทภูเขาของพื้นที่วิจัย อาทิ ภูเขา ป่าไม้ แหล่งน้ำ พุงนา ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เพื่อแสดงให้เห็นว่าคำเรียกสีมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภูเขาและสังคมวัฒนธรรมของชุมชนที่อาศัยอยู่แวดล้อมภูเขา

งานวิจัยนี้พัฒนากรอบแนวคิดคำเรียกสีไม่พื้นฐานในสิ่งแวดล้อมของสังคมวัฒนธรรม (Conceptual Framework: non-basic color terms in Socio-cultural Environment) เพื่อนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคำเรียกสีไม่พื้นฐานในบริบทสิ่งแวดล้อมภูเขาและบริบทสังคมวัฒนธรรม ได้ตั้งรูปภาพที่ 1 โดยคำเรียกสีไม่พื้นฐานในกรอบแคบที่สุดจะอยู่ในวงกลมขนาดเล็กที่ได้มาจากคำเรียกสีไม่พื้นฐานที่สัมพันธ์กับลักษณะของสิ่งแวดล้อมแต่ละประเภทในวงกลมที่มีขนาดใหญ่กว่าถัดขึ้นไป อาทิ สิ่งแวดล้อมภูเขา ทะเล ที่ราบลุ่ม ทะเลทราย ฯลฯ ส่วนวงกลมในกรอบสุดท้ายที่มีขนาดใหญ่ที่สุด คือ ความใกล้ชิดและการเข้าถึงตลอดจนการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในกรอบวงกลมที่สอง ดังนั้น กรอบการวิเคราะห์คำเรียกสีไม่พื้นฐานทั้ง 3 ประเด็นนี้ล้วนมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ถึงกัน ผู้เขียนจะใช้ลักษณะวงกลมที่ทับซ้อนและเชื่อมติดกันเพื่อทำให้เห็นมโนทัศน์ของความเชื่อมโยงระหว่างคำเรียกสีไม่พื้นฐานในสิ่งแวดล้อมและบริบทสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่วิจัย



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด: คำเรียกสีไม่พื้นฐานในสิ่งแวดล้อมและบริบทสังคมวัฒนธรรม
 Figure 1. Conceptual framework: Non-basic color terms in environment and socio-cultural context

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีวิจัย (Research methods) งานวิจัยนี้ออกแบบให้อยู่ในกรอบแนวคิดภาษาศาสตร์สังคมวัฒนธรรม (sociocultural linguistics) ที่เชื่อว่าภาษามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับลักษณะสังคมและวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา เก็บข้อมูลคำเรียกสีพื้นฐานตามข้อเสนอของ Berlin and Kay (1969) และ Kay (1975) นำคำเรียกสีไม่พื้นฐานที่ได้มาวิเคราะห์โครงสร้างเพื่อหาความสัมพันธ์กับบริบทสังคมวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาที่อาศัยอยู่ในชุมชนภูเขา ยังคงเข้าถึงพื้นที่ภูเขาและใช้ประโยชน์จากภูเขาเพื่อการเลี้ยงชีพและสืบทอดวัฒนธรรม โดยใช้มุมมองทางภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรมของ Bucholtz and Hall (2005, 2008) และ Hodges (2015) พวกเขาเสนอแนวคิดที่ไปในทำนองเดียวกันว่า ภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรมเป็นการค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมผ่านการใช้ภาษาที่แตกต่างกันไปตามกลุ่มผู้ใช้ในสังคม เพราะภาษาถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม

2. ผู้บอกภาษาหลัก (Key informants) เก็บข้อมูลคำเรียกสีจากผู้บอกภาษาหลักที่มีอายุระหว่าง 40-50 ปี เกิดและเติบโตในพื้นที่ไม่เคยอพยพย้ายถิ่นฐานพูดภาษาอีสานในชีวิตประจำวัน เป็นเพศหญิง 2 คน เพศชาย 2 คน รวมจำนวนผู้บอกภาษา 4 คน ผู้บอกภาษาทุกคนประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม มีประสบการณ์การหาของป่าบนภูเขา ตลอดจนสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่อยู่ล้อมรอบพื้นที่วิจัย การคัดเลือกผู้บอกภาษาตามเกณฑ์อายุตั้งข้างต้นเพื่อเป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์และการกำหนดคุณสมบัติด้านอื่นเพื่อให้ได้ข้อมูลคำเรียกสีภาษาอีสานที่ครอบคลุมการเข้าถึงสีที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภูเขา

3. เครื่องมือวิจัย (Research tools) คือ 1) แผ่นสีจาก RAL K7 CLASSIC ที่ผลิตในปี 2021 คัดเลือกแผ่นสีจากจำนวน 213 แผ่นสี ระบุหมายเลขกำกับแผ่นสีเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลคำเรียกสีจากผู้บอกภาษา 2) แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง และ 3) แบบบันทึกข้อมูลคำเรียกสี โดยการระบุรหัสแทนชื่อนามสกุลของผู้บอกภาษา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์คำเรียกสีไม่พื้นฐานในสิ่งแวดล้อมภูเขาตามแนวคิดของ Berlin and Kay (1969) และ Kay (1975) โดยการนำข้อมูลคำเรียกสีไม่พื้นฐานที่ได้มาวิเคราะห์โครงสร้าง เพื่อค้นหารูปแบบการใช้คำขยายคำเรียกสี นำคำขยายเหล่านั้นมาจัดหมวดหมู่สิ่งแวดล้อม และนำมาอธิบายความสัมพันธ์ของคำศัพท์กับวิถีชีวิตในสังคมวัฒนธรรมของชาวอีสานในบริบทภูเขา และค้นหาความสัมพันธ์ของคำเรียกสีกับสิ่งแวดล้อมภูเขาและสังคมวัฒนธรรมของคนในพื้นที่โดยใช้มุมมองทางภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรม (sociocultural linguistic perspective) ของ Bucholtz and Hall (2005, 2008) และ Hodges (2015) การวิจัยนี้นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ตาราง รูปภาพ พร้อมยกตัวอย่างคำศัพท์สี

5. พื้นที่วิจัย (Research field) งานวิจัยนี้คัดเลือกพื้นที่วิจัยที่เอกเขนกเขาวัว อำเภอกะเปอร์ จังหวัดชัยภูมิ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับจังหวัดเพชรบูรณ์ของภาคเหนือ เทือกเขากุเขิวเป็นเทือกเขาที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ และอยู่ในการดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช เพื่อเป็นตัวแทนพื้นที่วิจัยสิ่งแวดล้อมภูเขา อีกทั้งชุมชนและชาวบ้านยังมีโอกาสเข้าถึงป่าและจัด

กิจกรรมทางวัฒนธรรมในพื้นที่ภูเขา กำหนดจุดเก็บข้อมูลคือหมู่บ้านแก้งตาไซ ตำบลโนนทอง อำเภอกะษัตริย์บุรีรัมย์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ลึกเข้าไปในเทือกเขาภูเขียว มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เป็นต้นน้ำของแม่น้ำหลายสาย รวมถึงเป็นพื้นที่รับน้ำจากภูเขา มีเขื่อนจุฬาภรณ์ เขื่อนห้วยกุ่ม และเขื่อนโนนเขว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้คนได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอยู่อาศัยด้วยการพึ่งพาป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ผู้คนยังคงขึ้นภูเขาหาของป่าเพื่อนำมาประกอบอาหารรับประทานในครัวเรือน ดังภาพที่ 2 แสดงพื้นที่จุดเก็บข้อมูล และภาพที่ 3 แสดงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่วิจัยและการเข้าถึงของชาวบ้าน ดังนี้



พื้นที่วิจัย “เทือกเขาภูเขียว”

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงจุดเก็บข้อมูลวิจัยสิ่งแวดล้อมบริบทภูเขา “เทือกเขาภูเขียว”

Figure 2. Map showing the research area in a mountainous context of ‘Phu Khiao’. Adapted from <http://earth.google.com>

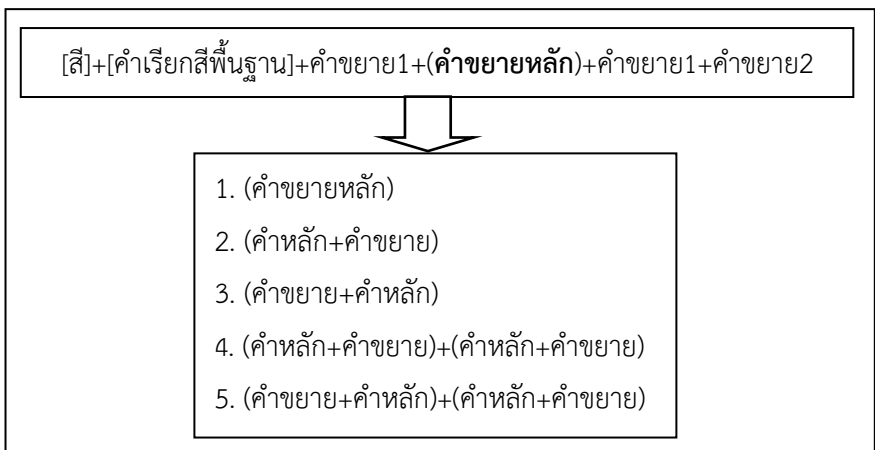


ภาพที่ 3 บริบทสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่วิจัย

Figure 3. Socio-cultural context in the research area

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า คำเรียกสีไม่พื้นฐานในสิ่งแวดล้อมภูเขามีจำนวน 372 คำ และมีโครงสร้างดังต่อไปนี้



ภาพที่ 4 โครงสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐานในสิ่งแวดล้อมภูเขา

Figure 4. Non-basic color terms structure in mountain environment

โครงสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐานในสิ่งแวดล้อมภูเขาต่งภาพที่ 4 จะมีค่าที่เป็นค่าบ่งชี้คำเรียกสี คือ คำว่า “สี” อยู่ในเครื่องหมาย [] หมายถึง คำนี้อาจจะปรากฏหรือไม่ปรากฏก็ได้ “คำเรียกสีพื้นฐาน” อยู่ในเครื่องหมาย [] หมายถึง คำนี้อาจจะปรากฏหรือไม่ปรากฏก็ได้ ส่วน “คำขยายหลัก” จำเป็นต้องปรากฏเสมอ และอาจจะมีคำขยาย 1 มาประกอบตำแหน่งหน้าหรือหลังของคำขยายหลักด้วยหรือไม่ก็ได้ ส่วนโครงสร้างของคำขยายหลักในคำเรียกสีไม่พื้นฐานจำแนกเป็น 5 โครงสร้างย่อย ได้แก่ 1. (คำขยายหลัก) 2. (คำหลัก+คำขยาย) และ 3. (คำขยาย+คำหลัก) 4. (คำหลัก+คำขยาย)+(คำหลัก+คำขยาย) และ 5. (คำขยาย+คำหลัก)+(คำหลัก+คำขยาย)

จากโครงสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐานข้างต้น พบว่า ผู้บอกภาษาอธิบายแถบสีด้วยคำขยายที่นำมาจากคำเรียกสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในบริบทภูเขาของภูเขียวที่หลากหลาย อาทิ ต้นไม้ ลักษณะดิน แหล่งน้ำ และปรากฏการณ์ธรรมชาติที่สัมพันธ์กับภูเขา มาบอกรายละเอียดสี เรียกคำเหล่านั้นว่า “คำขยายสี” ตามแนวคิดของ Berlin and Kay (1969) และ Kay (1975) ซึ่งให้คำนิยามของคำเรียกสีที่มีคำขยายว่าเป็น “สีไม่พื้นฐาน” ผลการวิจัยนี้เสนอให้เห็นว่าคำเรียกสีทุกคำต้องปรากฏ “คำขยาย” เสมอ โดยคำขยายเหล่านั้นจะสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมในบริบทภูเขา สามารถจัดกลุ่มโครงสร้างและเรียงตามลำดับมากขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 โครงสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐานในสิ่งแวดล้อมภูเขา

โครงสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐาน	จำนวน	ร้อยละ	รวม
โครงสร้างกลุ่มที่ 1			
1. สี+(คำขยาย+คำหลัก)	95	25.54	259 (69.62%)
2. สี+(คำหลัก+คำขยาย)	91	24.66	
3. สี+(คำขยายหลัก)	74	19.89	
โครงสร้างกลุ่มที่ 2			
1. สี+(คำขยาย+คำหลัก)+คำขยาย1	24	6.45	50 (13.44%)
2. สี+(คำหลัก+คำขยาย)+คำขยาย1	15	4.03	
3. สี+(คำขยายหลัก)+คำขยาย1	11	2.96	

โครงสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐาน	จำนวน	ร้อยละ	รวม
โครงสร้างกลุ่มที่ 3			
1. สี+คำเรียกสีพื้นฐาน+(คำขยายหลัก)	6	1.61	17 (4.57%)
2. สี+คำเรียกสีพื้นฐาน+(คำขยาย+คำหลัก) +คำขยาย1	4	1.08	
3. สี+คำเรียกสีพื้นฐาน+(คำหลัก+คำขยาย)	3	0.81	
4. สี+คำเรียกสีพื้นฐาน+(คำขยาย+คำหลัก)	3	0.81	
5. สี+คำเรียกสีพื้นฐาน+คำขยาย1+(คำหลัก +คำขยาย)	1	0.27	
โครงสร้างกลุ่มที่ 4			
1. (คำขยายหลัก)	5	1.34	16 (4.30%)
2. (คำหลัก+คำขยาย)	5	1.34	
3. (คำขยาย+คำหลัก)	2	0.54	
4. (คำหลัก+คำขยาย)+(คำหลัก+คำขยาย)	2	0.54	
5. (คำขยาย+คำหลัก)+(คำหลัก+คำขยาย)	1	0.27	
6. (คำขยาย+คำหลัก)+คำขยาย1	1	0.27	
โครงสร้างกลุ่มที่ 5			
1. คำเรียกสีพื้นฐาน+(คำขยาย+คำหลัก) +คำขยาย1	5	1.34	16 (4.30%)
2. คำเรียกสีพื้นฐาน+(คำขยายหลัก)	4	1.08	
3. คำเรียกสีพื้นฐาน+(คำขยาย+คำหลัก)	3	0.81	
4. คำเรียกสีพื้นฐาน+(คำขยายหลัก)+คำขยาย 1	2	0.54	
5. คำเรียกสีพื้นฐาน+คำขยาย1+(คำขยายหลัก)	1	0.27	
6. คำเรียกสีพื้นฐาน+คำขยาย1+(คำหลัก +คำขยาย)	1	0.27	

โครงสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐาน	จำนวน	ร้อยละ	รวม
โครงสร้างกลุ่มที่ 6			
1. สี+(คำขยายหลัก)+คำขยาย1+คำขยาย2	7	1.88	9
2. สี+(คำหลัก+คำขยาย)+คำขยาย1+คำขยาย2	2	0.54	(2.42%)
โครงสร้างกลุ่มที่ 7			
1. สี+คำขยาย1+(คำขยาย+คำหลัก)	4	1.08	4
			(1.08%)
รวม	372	100	100%

Note. Non-basic color terms structure in mountain environment

จากตารางข้างต้นอธิบายได้ว่า โครงสร้างของคำเรียกสีไม่พื้นฐานจะต้องปรากฏ “คำขยาย” เสมอ โครงสร้างที่ปรากฏมากที่สุดคือ โครงสร้างกลุ่มที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างย่อย 3 โครงสร้าง ได้แก่ 1) สี+(คำขยาย+คำหลัก) จำนวน 95 ชื่อ (25.54%) 2) สี+(คำหลัก+คำขยาย) จำนวน 91 ชื่อ (24.66%) 3) สี+(คำขยายหลัก) จำนวน 74 ชื่อ (19.89%) รองลงมาคือโครงสร้างกลุ่มที่ 2 ประกอบด้วยโครงสร้างย่อย 3 โครงสร้าง ได้แก่ 1) สี+(คำขยาย+คำหลัก)+คำขยาย1 จำนวน 24 ชื่อ (6.45%) 2) สี+(คำหลัก+คำขยาย)+คำขยาย1 จำนวน 15 ชื่อ (4.03%) 3) สี+(คำขยายหลัก)+คำขยาย1 จำนวน 11 ชื่อ (2.96%) และโครงสร้างพบน้อยที่สุดคือ โครงสร้างกลุ่มที่ 7 พบ 1 โครงสร้าง คือ โครงสร้าง สี+คำขยาย1+(คำขยาย+คำหลัก) จำนวน 4 ชื่อ (1.08%)

ข้อมูลโครงสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐานจำนวนทั้ง 26 โครงสร้าง เมื่อนำ “คำขยาย” เหล่านั้นมาพิจารณาจัดหมวดหมู่สิ่งแวดล้อม พบว่ามีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภูเขาในพื้นที่วิจัย ได้แก่ พืช สัตว์ ดิน หิน น้ำ ท้องฟ้า ภูเขา และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งนำมาอธิบายความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมวัฒนธรรมของชาวอีสานในบริบทภูเขาได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. **พืช** คำขยายสีที่มาจากชื่อพืชและส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น เห็ด ลำต้น ผล ดอก ใบ เป็นต้น สามารถจำแนกรายละเอียดของคำขยายสีจากพืช ดังตัวอย่างต่อไปนี

1.1 **เห็ด** คำเรียกสีไม่พื้นฐานที่มีคำขยายสีจากชื่อเห็ด ซึ่งระบุสีของดอกเห็ด ขนาดของดอกเห็ด ความอ่อนแก่ของดอกเห็ด และแหล่งที่พบหรือบริเวณที่พบ เช่น

(เห็ด+มันปู)	‘สีเห็ดมันปู’
สี+(เห็ด+ไค)+ดง	‘สีเห็ดตะไคดง’
สี+เหลือง+(เห็ด+มันกบ)	‘สีเหลืองเห็ดมันกบ(มันปู)’
(เห็ด+เผาะ)+ดอกอ่อน	‘สีเห็ดเผาะดอกอ่อน’
สี+(เห็ด+เผิง)+ดอกน้อย+เหิงญ	‘สีเห็ดเผิงดอกเล็กบนญเขา’

1.2 **ลำต้น** คำเรียกสีไม่พื้นฐานที่มีคำขยายสีจากชื่อต้นไม้ ซึ่งระบุรายละเอียดของลำต้น และแหล่งที่พบหรือบริเวณที่พบ เช่น

(เพียงข้าว)	‘สีต้นข้าวที่เก็บเกี่ยวแล้ว’
สี+(หญ้ารี้แพร์)	‘สีต้นหญ้ารี้แพร์’
เขียว+(ว่านหมูป)	‘สีเขียวว่านตูปหมูป’
สี+(บอน)+น้ำซำ	‘สีต้นบอนที่พบบริเวณน้ำซำ’
สี+(ต้นไม้)+หลังเขา+อึมคึม	‘สีต้นไม้หลังเขาครึม’

1.3 **ผล** คำเรียกสีไม่พื้นฐานที่มีคำขยายสีจากชื่อผลไม้ ซึ่งระบุรายละเอียดของขนาด ความสด ความแห้ง ผลดิบ ผลห่าม ผลสุก ผลเน่า และแหล่งที่พบหรือบริเวณที่พบ เช่น

(บักบิด)	‘สีผลบักบิด’
สี+(หน่วย+บักก่อ)+ป่า	‘สีผลเกาลัดป่า’
สี+เหลือง+(บักเหลี่ยม)	‘สีเหลืองผลมะกอกเหลี่ยม’
สี+(กล้วย+ป่า)+บ่ทันสุก	‘สีผลกล้วยป่ายังไม่สุก’
เขียว+(หน่วย+บักแปบ)	‘สีเขียวผลถั่วแปบ’

1.4 ดอก คำเรียกสีไม้พื้นฐานที่มีคำขยายสีจากชื่อดอกไม้ ซึ่งระบุ

รายละเอียดของสี และแหล่งที่พบหรือบริเวณที่พบ เช่น

(ดอก+ทองอุไร)	‘สีดอกทองอุไร’
สี+(ดอก+จ้าว)+ป่า	‘สีดอกจ้าวป่า’
สี+อ่อน+(ดอก+แค)	‘สีดอกแค’
สี+ขาว+(ดอก+หมักหม้อ)	‘สีขาวดอกหมักหม้อ’
สี+(ดอก+ดาวเรือง)+แดง	‘สีดอกดาวเรืองสีแดง’

1.5 ใบ คำเรียกสีไม้พื้นฐานที่มีคำขยายสีจากชื่อใบไม้ ซึ่งระบุสีของ

ใบไม้ ความอ่อนแก่ของใบไม้ และแหล่งที่พบหรือบริเวณที่พบ เช่น

เขียว+(ใบ+คูณ)	‘สีเขียวใบคูณ’
สี+(ใบ+ผักหวาน)+แก่	‘สีใบผักหวานแก่’
สี+เขียว+(ใบ+ชำ)+ป่า	‘สีเขียวใบชำป่า’
สี+(ใบ+ผักกูดนกยูงทอง)	‘สีใบผักกูดนกยูงทอง’
เขียว+ใบอ่อน+(ผักขึ้นาก)	‘สีเขียวใบอ่อนผักขึ้นาก’

2. สัตว์ คำขยายสีที่มาจากสัตว์และอวัยวะส่วนต่าง ๆ สามารถจำแนก
รายละเอียดของคำขยายสีจากสัตว์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.1 ลำตัว คำเรียกสีไม้พื้นฐานที่มีคำขยายสีจากชื่อสัตว์ ซึ่งจำแนกเป็น
สัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ปีก คำขยายสีจะระบุรายละเอียด
ของแหล่งที่พบหรือถิ่นที่อยู่ของสัตว์ชนิดนั้น ๆ เช่น

สี+(อัน)	สีหนูอัน
สี+(ปูหิน)+เทิงกู	สีปูหินบนภูเขา
สี+(บั๊กหอย)+แก่ง	สีหอยแก่ง
สี+(แมงจิญุน)+ป่า	สีแมงจิญุนป่า
สี+(กบหมื่น)+ตามหลืบหิน+ภู	สีกบ(ผิวลื่น)ตามซอกหลืบหิน
	ภูเขา

2.2 อวัยวะส่วนต่าง ๆ คำเรียกสีไม่พื้นฐานที่มีคำขยายสีมาจากอวัยวะ

ส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ เช่น ขา ปีก ไข่ มูลสัตว์ เช่น

สี+(ชี้+อวัยวะ)	‘สีมูลค่างขาว’
สี+(ขา+นกเขาตุ๋)	‘สีขานกเขาตุ๋’
สี+(ไข่+ป(ล)จากาด)	‘สีไข่ปลาจากาด’
สี+(เปลือกไข่)+(ชี้+เกี่ยม)	‘สีเปลือกไข่จิ้งจก’
สี+(ปีกดำในใน)+(แมงคับ)	‘สีปีกดำในในแมลงคับ’

3. ดิน คำเรียกสีไม่พื้นฐานที่มีคำขยายสีจากชื่อดิน ลักษณะของดิน ความอ่อนแข็งของดิน สีของดิน บริเวณที่พบดินชนิดนั้นๆ เช่น

สี+(ดิน+โพน)	‘สีดินที่เป็นเนินสูง’
สี+(ดินตบ)+ส้ม	‘สีดินตบมีสีส้ม’
สี+(ดิน+โพน)+ป(ล)วก+น้ำไหล	‘สีดินจอมปลวกบริเวณที่มีน้ำไหล’
สี+(ดิน+โพน)+ป(ล)วก+เห็ด	‘สีดินจอมปลวกที่มีเห็ดเกิด’
สี+(ดินเหนียวตาด)+อ่อน	‘สีดินเหนียวตาดอ่อน’

4. หิน คำเรียกสีไม่พื้นฐานที่มีคำขยายสีจากชื่อหิน ลักษณะของหิน สถานที่หรือบริเวณที่พบหินในสิ่งแวดล้อมภูเขา เช่น

สี+(หิน+ป่า)	‘สีหินที่พบในป่า’
สี+(หิน+ผา)	‘สีหินที่พบหน้าผา’
สี+(หิน+น้ำแก่ง)	‘สีหินที่พบในน้ำแก่ง’
สี+(หินตบคว(า)ย)	‘สีหินตบควายหรือหินหน้าผา’
สี+(หิน+อ่อน)+น้ำซำ+เทิงภู	‘สีหินอ่อนที่พบบริเวณน้ำซำ บนภูเขา’

5. ปรากฏการณ์ธรรมชาติ คำเรียกสีไม่พื้นฐานที่มีคำขยายสีจากลักษณะการไหลของน้ำ สภาพของท้องฟ้าหรือสภาพอากาศ ไฟไหม้ เช่น

สี+(น้ำไหล)+ภู	‘สีน้ำไหลบนภูเขา’
สี+ฟ้า+(สว่าง)	‘สีฟ้าสว่าง’

สี+ฟ้า+(ฝนตก)

‘สีฟ้าฝนตก’

สี+ฟ้า+(มีดครี้ม)

‘สีฟ้ามีดครี้ม’

สี+ดำ+(ไฟไหม้)+ขอนแก่น

‘สีดำที่เกิดจากไฟไหม้ขอนแก่น’

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าคำเรียกสีไม่พื้นฐานทุกคำมีการอ้างอิงคำศัพท์ที่อยู่ในหมวดหมู่สิ่งแวดล้อมภูเขาโดยเฉพาะพืช ซึ่งสัมพันธ์กับบริบทภูเขาที่มีความหลากหลายของพืชพันธุ์และชาวบ้านยังคงใช้ประโยชน์จากพืชพันธุ์เหล่านั้น ในชีวิตประจำวัน เช่น สีเห็ดโคดง สีว่านหมูป สีใบผักหวานแก่ สีใบผักกูดนกยูงทอง เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำเรียกสีไม่พื้นฐานที่มีโครงสร้างซับซ้อนมีคำขยายหลายคำ ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้คนมีความใกล้ชิดสัมพันธ์กับภูเขา เช่น สีเห็ดเผาะดอกน้อยเหิงภู สีหินอ่อนน้ำชาเหิงภู สีกบหมื่นตามหลืบหินภู เป็นต้น คำเรียกสีที่มีคำขยายบอกความละเอียดของสีและบอกความซับซ้อนของสี ซึ่งเกิดจากการเข้าถึงภูเขา การใช้ประโยชน์จากป่า และทรัพยากรธรรมชาติของผู้คนที่อาศัยอยู่แวดล้อมด้วยภูเขา คำเรียกสีในงานวิจัยนี้จึงสะท้อนให้เห็นบริบทของสังคมวัฒนธรรมกลุ่มของพวกเขามาไปด้วย

ข้อมูลนี้ชี้ให้เห็นการรับรู้สีในสิ่งแวดล้อมภูเขาของชาวบ้านในพื้นที่วิจัยนี้ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณเชิงภูเขาภูเขียว โดยชาวบ้านเรียกบริเวณที่อกภูนี้ว่า “ภูเห็ด ภูหน่อไม้” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเข้าถึงพื้นที่ภูเขาและการใช้ประโยชน์ ดังจะพบว่าชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับต้นไม้ในผืนป่าแห่งนี้เป็นอย่างดีจนสามารถสังเกตและรับรู้ สีเปลือกของพืชแต่ละชนิดมีความละเอียดและเฉดสีแตกต่างกัน ผลการวิจัยนี้จึงพบคำเรียกสีไม่พื้นฐานที่นำมาจากต้นไม้ ได้แก่ ลำต้น แก่น เปลือก ก้าน และยาง ของต้นไม้ นอกจากนี้คำศัพท์ที่เกี่ยวกับผล และการรับรู้ลักษณะของผลไม้ในแต่ละช่วงเวลามีสีที่แตกต่างกัน จึงนำเฉดสีของผลไม้ ได้แก่ ผลดิบ ผลห่าม ผลสุก เนื้อผลสุก ผลเน่า และเปลือกผล มาใช้เรียกสีต่าง ๆ ที่พวกเขาเห็น ทั้งนี้ ยังพบว่าคำศัพท์ที่เกี่ยวกับเห็ดชนิดต่าง ๆ ขนาดของเห็ด ความสด ความแห้ง รวมทั้งบริเวณที่พบเห็ด ถัวนำมาใช้เป็นคำเรียกสีไม่พื้นฐานได้ ส่วนของดอกไม้ในป่าพบว่าคำศัพท์จำนวนมากเช่นกัน ที่นำมาใช้เรียกสีไม่พื้นฐาน แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับดอกไม้และใบไม้รวมถึงลักษณะของใบและสีของใบ จึงสามารถนำมาอ้างอิงการเรียกสีต่าง ๆ ได้

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ไม่พบคำเรียกสีพื้นฐานที่ปรากฏเดียว แต่จะเป็นการปรากฏร่วมกับคำขยายสีที่มาจากคำศัพท์ในสิ่งแวดล้อมภูเขา ซึ่งกลายเป็นคำเรียกสีไม่พื้นฐาน เช่น สีเหลืองบักเหลียม สีเหลืองเห็ดมันกบ สีขาวดอกหมักหม้อ เขียวใบอ่อนผักขึ้นาก เป็นต้น ผู้บอกภาษามีการให้รายละเอียดของสีที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภูเขาอย่างละเอียด และเชื่อมโยงถึงการเข้าถึงทรัพยากรป่าและวิถีวัฒนธรรมสังคมของชุมชน สามารถบอกรายละเอียดของสีที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภูเขาแทนการอธิบายสีพื้นฐาน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า “คำเรียกสีไม่พื้นฐานของผู้ที่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมภูเขาล้วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมของผู้คน ไม่ว่าจะเป็นพืช สัตว์ น้ำ ดิน ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าและภูเขาผ่านคำเรียกสีไม่พื้นฐานที่หลากหลายจากโครงสร้างคำขยายที่ซับซ้อน”

ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้มีความแตกต่างไปจากงานวิจัยอื่น กล่าวคือ ความซับซ้อนของโครงสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐานที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภูเขา สะท้อนให้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมภูเขา การเข้าถึงภูเขา และการใช้ประโยชน์จากภูเขามีอิทธิพลต่อการสร้างคำเรียกสี เนื่องจากผู้บอกภาษามีคำขยายสีเพื่อบอกความละเอียดและความซับซ้อนของสีที่มาจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในบริบทภูเขาของพื้นที่วิจัย เช่น สีต้นไม้หลังเขาอึมครึม สีดินโปน(ล)วกน้ำไหล สีดำไฟไหม้ขอนแก่น เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการมองโลกของผู้คนอย่างละเอียดผ่านโครงสร้างคำขยายที่ซับซ้อน โดยคำขยายเหล่านั้นจะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภูเขาในพื้นที่วิจัย ทั้งนี้ หากลักษณะสิ่งแวดล้อมภูเขาเปลี่ยนไป จะทำให้ความอุดมสมบูรณ์หรือทรัพยากรป่าไม้เปลี่ยนแปลง รวมถึงการที่ผู้คนไม่สามารถเข้าถึงป่า ไม่ได้ใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจากป่า คำศัพท์ที่นำมาใช้ขยายคำเรียกสีอาจเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสิ่งแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป

สังคมวัฒนธรรมของคนในสิ่งแวดล้อมภูเขาล้วนยึดโยงกับสิ่งแวดล้อมของพวกเขา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำเรียกสีไม่พื้นฐานอย่างชัดเจน โดยคำศัพท์สีที่มีรูปแบบการใช้คำขยายคำเรียกสีจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อบอกความละเอียดของสีที่ต่างกัน เช่น สี

ของเปลือกต้นไม้ ดอกไม้ ผลไม้ ใบไม้ เป็นต้น ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรม ชุมชนในด้านอาหาร สมุนไพร สิ่งของในชีวิตประจำวัน การรับรู้เกี่ยวกับภูเขา อย่างไร ก็ตามแม้จะไม่ปรากฏคำศัพท์สืในด้านความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนโดยตรง แต่คำ เรียกก็แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งแวดล้อมภูเขากับสังคมวัฒนธรรมชุมชน เช่น สีสัน หมายถึง สีของหมูอันซึ่งเป็นสัตว์ป่าชนิดหนึ่งคล้ายหมูแต่มีขนาดเล็กกว่า ชาวบ้านจะนำอันมาประกอบในพิธีกรรมการเซ่นไหว้เจ้าปู่หนามแท่งผีบรรพบุรุษ ที่ชาวบ้านเชื่อว่าคอยปกป้องรักษาและคุ้มครองชาวบ้านแก่งตาตไผ่เป็นประจำทุกปี ซึ่งทำให้เห็นวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรมชุมชนที่มีความเชื่อและมีพิธีกรรมเกี่ยวกับภูเขา

ข้อค้นพบสำคัญจากการวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด กับการเข้าถึงป่า สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของผู้คนที่อาศัย อยู่แวดล้อมด้วยภูเขา ผู้บอกภาษาสามารถให้รายละเอียดของสีของคำเรียกสี ในสิ่งแวดล้อมภูเขา การรับรู้ถึงลักษณะคำเรียกสีที่มีส่วนขยายให้รายละเอียดของสี และการบอกความซับซ้อนของสีที่เกิดจากการเข้าถึงภูเขา เช่น สีหินอ่อนน้ำชาเทิงกู เป็นคำขยายสีที่มาจากหินอ่อนหรือหินที่อยู่ในบริเวณน้ำซับหรือน้ำที่ไหลซึมตลอดทั้งปี บนภูเขา การรับรู้สีจากสิ่งแวดล้อมภูเขาผ่านวิธีการอาหารเพื่อดำรงชีวิต เช่น สีเห็ดเผาะ ดอกน้อยเทิงกู เป็นคำขยายสีที่มาจากลักษณะของสีดอกเห็ดเผาะขนาดเล็กบนภูเขา สีกบ หมิ่นตามหลืบหินกู เป็นคำขยายสีมาจากสีลำตัวของกบภูเขา พบตามลำธารหรือแหล่ง น้ำสะอาดบนภูเขา เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบคำเรียกสีกลุ่มที่ไม่สัมพันธ์กับบริบทภูเขา เช่น สีเขียวหน่วยบกแปบ เป็นคำเรียกสีที่มีคำขยายสีมาจากพืชผักชนิดหนึ่งที่ปลูกไว้ รับประทาน สีฟ้าสว่าง เป็นคำเรียกสีจากลักษณะท้องฟ้าและสภาพอากาศ เป็นต้น แม้จะเป็นคำเรียกสีที่ไม่ได้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภูเขาแต่คำเรียกสีเหล่านี้แสดงให้เห็น ความสัมพันธ์กับบริบทวิถีสังคมวัฒนธรรมชุมชน

คำเรียกสีไม่พื้นฐานในการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการอธิบายสี โดยสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภูเขา สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาของ Berlin and Kay (1969) และ Kay (1975) ที่พบว่าคำเรียกสีไม่พื้นฐานมักจะมีคำขยายเพิ่มเติมจากคำ เรียกสีพื้นฐาน และคำขยายนั้นมักจะมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรวมทั้งวิถีชีวิตของ

ผู้คนด้วย จากผลการวิจัยคำเรียกสีของนักวิชาการไทยหลายท่านต่างพบว่า คำเรียกสีไม่พื้นฐานมักมีส่วนขยายที่นำมาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น พืช สัตว์แร่ธาตุ สิ่งของ เป็นต้น แสดงให้เห็นความสัมพันธ์และการรับรู้หรือมโนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Aroonroek, 2021; Kaewjungate, 2019; Kiatyuddhajati, 2021; Nakasakul, 1985; Rodsap, 2014; Siriphan, 2011; Taibanguai & Srichampa, 2022) ข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยนี้ คือ “คำเรียกสีไม่พื้นฐานมีโครงสร้างซับซ้อนและคำขยายที่หลากหลาย สัมพันธ์กับการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในบริบทภูเขา” อย่างไรก็ตาม Berlin and Kay (1969) ได้เสนอไว้ในงานวิจัยของพวกเขาว่า คำเรียกสีในโครงสร้างทางสังคมที่มีความซับซ้อนจะมีคำเรียกสีที่ซับซ้อนมากกว่าสังคมที่มีโครงสร้างเรียบง่าย แต่ผลการวิจัยนี้ได้แย้งข้อเสนอกของพวกเขา ด้วยการใช้มุมมองทางภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรมเข้ามาวิเคราะห์ทำให้เห็นประเด็นย่อยที่ชัดเจนเพิ่มขึ้นในด้านการใช้คำเรียกสีที่มีความซับซ้อน

การวิจัยคำเรียกสีที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภูเขา โดยค้นหารูปแบบโครงสร้างการใช้คำขยายคำเรียกสีและนำคำขยายเหล่านั้นมาจัดหมวดหมู่สิ่งแวดล้อม เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของคำศัพท์กับวิถีชีวิตในสังคมวัฒนธรรมชุมชนที่อาศัยอยู่แวดล้อมด้วยภูเขา จึงเป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้ในประเด็นคำเรียกสีของสังคมไทยโดยใช้มุมมองด้านสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรม อันจะเป็นแนวทางใหม่ของการวิจัยคำเรียกสีในสังคมไทย อีกทั้งยังสามารถนำไปเป็นแนวทางการวิเคราะห์คำเรียกสีกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ในประเทศไทยต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาคำเรียกสีในมุมมองภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรมเป็นแนวการศึกษาใหม่ ควรมีการศึกษาคำเรียกสีที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรมของผู้คนในสิ่งแวดล้อมบริบทอื่น ๆ ของประเทศไทย เช่น หมู่เกาะ แม่น้ำ ทะเลสาบ เพื่อเป็นการต่อยอดแนวทางการศึกษาคำเรียกสีไม่พื้นฐานตามแนวภาษาศาสตร์เชิงสังคมวัฒนธรรมในประเทศไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Aroonroek, W. (2021). Color terms of Shan language speakers in Ban Wiang Wai, Monpin sub-district, Fang district, Chiangmai province. *Language and Linguistics*, 39(2), 92–113. Retrieved August 20, 2022, from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/joling/article/view/245757>
- Berlin, B., & Kay, P. (1969). *Basic color terms: their universality and evolution*. Berkeley: University of California Press.
- Bucholtz, M., & Hall, K. (2005). Identity and interaction: a sociocultural Linguistic approach. *SAGE Journal*. 7(4-5), 585–614. Retrieved October 25, 2022, from <https://doi.org/10.1177/1461445605054407>
- Bucholtz, M., & Hall, K. (2008). All of the above: New coalitions in sociocultural linguistics. *Journal of Sociolinguistics*. 12(4), 401–431. Retrieved August 27, 2023, from <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2008.00382.x>
- Fortescue, M. (2016). The colours of the Arctic. *AMERINDIA*. 38, 25–46. Retrieved August 12, 2023, from <https://amerindia.cnrs.fr/wp-content/uploads/2021/02/Fortescue-M.-The-colours-of-the-Arctic.pdf>
- Google Earth. (2024). *Ban Kaeng Tat Sai, Non Thong Subdistrict, Kaset Sombun District, Chaiyaphum Province, Thailand*. Retrieved January 24, 2024, from <https://shorturl.asia/oB2qj>
- Hodges, A. (2015). In Tracy, K. (Ed.) Sociocultural linguistics. *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction*. Retrieved August 27, 2023, from <https://doi:10.1002/9781118611463/wbielsi030>
- Josserand, M., Meeussen, E., Majid, A., & Dediu, D. (2021). Environment and culture shape both the colour lexicon and the genetics of colour perception. *Journal of Scientific Reports*, Retrieved March 27, 2024, from <https://doi.org/10.1038/s41598-021-98550-3>

- Kaewjungate, W. (2019). Color Terms in Moken Language. *Journal of the Faculty of Arts, Silpakorn University*, 39(1), 222–249. Retrieved August 12, 2022, from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jasu/article/view/183288>
- Kay, P. (1975). Synchronic variability and diachronic change in basic color terms. *Language in Society*, 4(3), 257-270.
- Kiatyuddhajati, S. (2021). Color terms in Shan. *Journal of Ganesha*, 17(1), 69-82. Retrieved August 13, 2022, from <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pikanasan/article/view/245691>
- Nakasakul, K. (1985). Color terms formation in Thai language. *Journal of Thai Language and Literature*, 2(1), 43-51.
- Prasithrathsint, A. (1995). *Zhuang and Thai Color Terms and Color Perception*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Purev, E., Tsend, O., Bazarjav, P., & Khishigsuren, T. (2023). Color terms in Mongolian place names: A typological perspective. *Journal of Вопросы ономастики*, 20(1), 140-155. Retrieved August 8, 2023, from https://doi.10.15826/vopr_onom.2023.20.1.008
- Rodsap, N. (2014). Color Term in Urang Laut Language of Phuket. *Journal of Parichart*, 27(3), 64- 79. Retrieved August 12, 2022, from <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/article/view/43081/35637>
- Siriphan, N. (2011). *Color terms and attitude toward color of Thai, Pwo Karen, Mon and Khmu in Si Sawat District, Kanchanaburi Province*. Master's thesis in Thai, Graduate School, Silpakorn University.

- Taibanguai, K., & Srichampa, S. (2022). Thaitone Colors: Language Structure and Relationship to Thai Society. *Journal of Arts and Thai studies*, 44(1), 40-52. Retrieved December 7, 2022, from <https://doi.org/10.69598/artssu.2022.73>
- Twomey, C. R., Roberts, G., Brainard, D. H., & Plotkin, J. B. (2021). What we talk about when we talk about colors. *PNAS* 2021, 118(39), Retrieved August 12, 2023, from <https://doi.org/10.1073/pnas.2109237118>